

Elg av Pixabay. Falt i det fri (Public domain)

elg

← Hjortefamilien

Elgen er en partået klovdyrart i hjortedyrfamilien og verdens største hjortevilt. Den er Norges største landpattedyr og skiller seg fra andre hjortedyrarter i størrelse og utseende. De største hannelgene kan veie opp mot 800 kg.

OGSÅ KJENT SOM: *Alces alces*. Bringe er et dialektord for elgokse

Den har et påfallende, nesten forhistorisk, utseende. Halsen og nakken er kort og fyldig, og det opphøyde skulderpartiet danner en kul på nakke-rygglinjen som er mer markert enn hos andre hjortedyr.

Globalt er elgen utbredt på den nordlige halvkule og knyttet til det nordlige, boreale skogsbeltet (taigasonen) i Eurasia og Nord-Amerika.

Innen utbredelsesområdet deles elgen oftest i to underarter

- Eurasisk elg (*Alces alces alces*)
- Sibirsk-amerikansk elg eller moose (*Alces alces americanus*)

Artikkelen handler i hovedsak om eurasisk elg.

Artikkelen inngår i temasiden #Pattedyr i Norge

Beskrivelse

Elgen har kort og kraftig kroppsbygning med lange og kraftige bein. Hals og nakke er kort og fyldig, og det opphøyde skulderpartiet danner en «kul» på nakke-rygglinjen som er mer markert enn hos andre hjortedyr.

Hodet er karakteristisk med store bevegelige ører, et langt neseparti og ei bred, krom og bevegelig overleppe og store nesebor. Hos voksne dyr, særlig elgokser er det vanlig med et mer eller mindre markert «hakeskjegg».

Størrelse

Voksne dyr	Hann	Hunn
Skulderhøyde	180 - 220 cm	150 - 180 cm
Total lengde	260 - 310 cm	230 - 280 cm
Totalvekt	380 - 700 (800) kg	280 - 400 kg

Pelsfarge

Ved fødselen er elgkalvene jevnt lyst brune eller rødbrune. Den brunlige fargen beholdes til de får den første mer grålige vinterpelsen i september-oktober. Vinterpelsen er tykkere og gråere enn sommerpelsen og skiftes igjen i mai-juni. Pelsen hos eldre dyr er gråbrun eller mørkt grå.

Noen voksne dyr (okser) kan virke nesten svarte, også fordi beina, spesielt bakbeina er markert lyse, nesten hvite, og danner kontrast til pelsfargen for øvrig. Bortsett fra de lyse beina er pelsen på resten av kroppen relativt lik i farge over det hele.

Ulikt andre norske hjorteviltarter har ikke elgen et lyst parti i bakenden («speil»), men de lyse partiene i bakre del av lysken og på beina strekker seg på baksiden av låra opp mot kjønns- og endetarmsåpning, spesielt tydelig hos elgkyr. Partiell eller hel albinisme forekommer.

Gevir

Som for de fleste hjortedyr har bare hanndyr (oksene) hos elgen gevir. Ulikt andre hjortedyrarter

vokser geviret (rosenstokkene) nærmest horisontalt ut fra kraniet (pannebeinet). Første gevir dannes om sommeren i elgens andre leveår og består oftest av 1-3 tagger på hver side. Vanligvis øker antall tagger hvert år til oksene er 10-12 år, men økningen er ikke sammenfallende med alder og kan derfor ikke brukes til å bestemme alder.

Fullt utviklet er elggevir oftest én av to hovedtyper:

- fjølgevir (palmat type)
- stanggevir (cervin type)

Palmate gevir har gjennomgående langt flere tagger enn stanggevir.

Geviret hos elgoksene er viktig både som våpen og statussymbol som signaliserer styrke og rang overfor artsfrender. Geviret felles årlig (desember-mars) og er ferdig utvokst og rent for bast på ettersommeren (august). I sjeldne tilfeller forekommer det som kalles parykkhorn hos elg.

Elgokse i norsk vinterskog. Noen okser ser nesten sorte ut, når pelsen står i kontrast til de lysere bena.

[Elg](#)

Av Scanpix/Arne Nævra/NTB Scanpix ✇.

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Voksen elgku. Det opphøyde skulderpartiet danner en «kul» på nakke-rygglinjen som er mer markert enn hos andre hjortedyr.

[elgku](#)

Av Per Gätzschmann.

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Levevis

Vekst og utvikling

Elgkalvene fødes for det meste i juni, men noen i siste halvdel av mai og andre så sent som i juli. Fødselsvekta varierer, men er oftest 10-15 kg. Førstegangsfødende kyr får som regel én kalv, men senere er tvillingkalver vanlig til kyrne blir gamle og i svakere kondisjon. I sjeldne tilfeller forekommer trillingfødsler. Elgkalver vokser raskt og legger på seg om lag en kilo pr. døgn den første tida, basert utelukkende på morsmelk. Etter 2-3 uker blir planteføde stadig større innslag i kosten, men morsmelk er en viktig del av næringsgrunnlaget frem til ettersommeren.

I oktober er elgkalver avvent og veier opp til 140-180 kilo, og høsten etter rundt 300 kg. Elgkyr er størrelsesmessig fullt utviklet ved 4-5 års alder, oksene et par år senere. I Norge er det en klar trend til at elgen øker i størrelse og kroppsvekt fra sør til nord innen sammenlignbare kjønnss- og aldersklasser.

I dag blir svært få elgokser eldre enn 12-13 år, mens elgkyr sjeldent blir mer enn 20 år.

Elgku med tvillingkalver i sommerpels

Av Rita Berget Lindblad.

Lisens: Begrenset gjenbruk

Kjønnsmodning og brunst

Store individer kan bli kjønnsmodne som ettåringer, altså ca. 18 måneder gamle, men det vanligste er at elgkyr blir drektige første gang som 2-åringer. I bestander med små dyr får enkelte kyr kalv først når de er 4 år gamle. Unge kyr brunster 2-3 uker senere enn eldre dyr.

Brunstperioden er fra slutten av september til månedsskiftet oktober-november. Drektighetstida er om lag 8 måneder. Under gode næringsforhold får elgkyr vanligvis kalver hvert år til de er 15-16 år, senere noe mer uregelmessig.

Leveområde og ernæring

Elgen er i hovedsak et skogsdyr, men innen det globale utbredelsesområdet har den tilpasset seg svært ulike naturtyper. Det gjenspeiles også i Norge hvor vi finner elgen i barskogområder i lavlandet, høgt til fjells i bjørkeskogen, i krattskog og røsslynglandskap langs kysten og karrige fjellområder nord til Finnmark.

Innen ulike naturtyper utnytter elgen skjul og beiter avhengig av årstidene. Det betyr at i mange tilfeller har dyra sesongtrekk mellom sommer- og vinterområder for å sikre tilgang til viktige beiteressurser. I den forbindelse kan den også svømme lange strekninger. Både voksne okser og elgkyr med kalver kan være sesongmessig stedbundne innen noen få kvadratkilometer, men her er individuelle variasjoner. Generelt er okser mer mobile enn kyr med kalver.

Elgens viktigste sommerernæring består av gras, urter og løv fra treslag som rogn, selje, osp og bjørk. Dessuten er vierarter, lyng, einer og skudd av løvtrær og furu viktige innslag i kostholdet, både sommer og vinter. I mindre grad beites skudd og unge planter av gran. Vinterstid når snø og kulde presser elgen sammen på begrensete områder kan beiting på ung barskog medføre skade av stor økonomisk betydning.

Til alle årstider er elgen selektiv i matfaget og beiter fortrinnsvis på de planteartene og plantedelene som inneholder mest protein og energi. Vår og sommer er det vanlig at elgen beiter på vannplanter som bukkeblad og nøkkeroser. Røtter og undervannstengler av slike planter inneholder viktige mineraler (blant annet natrium) som elgen trenger etter vinteren. En rekke kulturplanter står også på elgens meny, og beiteskader på eng, kornåkrer og rotvekster kan ha betydelig omfang lokalt.

Tilgang til næringsrike beiteplanter er sterkt redusert gjennom vinteren, og selv om elgen med sine lange bein er godt tilpasset å bevege seg i snø, er matfaget vanskeligere tilgjengelig og av dårligere kvalitet. Derfor går elgen på «sparebluss» om vinteren, med senket stoffskifte og redusert fysisk aktivitet sammenlignet med sommeren.

I sommerhalvåret finner vi ofte elgen over skoggrensa, her ei elgku med tvillingkalver.

elgku med kalver

Av Torgeir W. Skancke/Jakt & Fiske.

Lisens: Begrenset gjenbruk

Vår og sommer beiter elgen ofte på røtter og undervannstengler av vannplanter.

Elg

Av Shutterstock.

Lisens: Begrenset gjenbruk

Familiegrupper og sosial struktur

Elgen er ikke utpreget sosial, og ansamlinger av dyr er helst knyttet til attraktive beiter eller fordi dyra er presset sammen på grunn av fysiske forhold som store snømengder.

Grunnenheten i elgbestanden er familiegruppen (matriarkat) med ei voksen ku, kalv og fjordyr. Voksne hanndyr inngår vanligvis ikke i slike grupper unntatt i forbindelse med brunst om høsten. Elgens avkom skilles vanligvis fra familiegruppen når de er 1 (2) år gamle. Familiegruppene er til dels stedbundne og har gjerne tilhold innenfor et begrenset område, avhengig av årstid og beiteressurser.

Ei elgku med nyfødte kalver holder seg tett ved kalvene, klar til å forsvere dem fysisk. På grunn av sin størrelse og styrke klarer elgkyr ofte å avvise rovdyr som ulv og bjørn. Dette er en forsvarsstrategi ulik den vi ser hos hjort og rådyr hvor kalvene «trykker» for å unngå å bli oppdaget, samtidig som mordyret mesteparten av tida holder seg på avstand og dermed unngår å røpe avkommets tilstedeværelse.

Det har vært gjort noen forsøk på å domestisere elg, men de har stort sett ikke lykkes. Men i Sverige ble elgen Stolta kjent på begynnelsen av 1900-tallet for å delta i travløp. Hun ble angivelig temmet etter at moren ble truffet av et tog. Her er hun med Lars Mattson.

Elgen Stolta

Av Ukjent/Upplandsmuseet, Sverige.

Lisens: Begrenset gjenbruk

Sanser og kommunikasjon

I likhet med andre hjortedyr har elgen godt utviklete sanser, kanskje spesielt luktesans og hørsel. Sidestilte øyne er egnet til å oppfange bevegelse i en vid synssektor. Flere steder på kroppen har elgen sekretkjertler som produserer signalstoff. Disse bidrar til kommunikasjon mellom artsfreder, spesielt i forbindelse med sosial identifikasjon, hevding av revir og reproduksjon.

I forbindelse med brunsten sparker elgoksene også opp brunstgropes hvor de urinerer og ruller seg. Slike gropes lukter sterkt og har tiltrekningeskraft på andre elger. De besøkes ofte av voksne elgkyr og det skjer trolig en form for «informasjonsutveksling» knyttet til paringsfasen.

Elgen har en rekke lydytringer, og mest vanlig er noe sutrende kontakt-og lokkelyder mellom ku og kalver. I brunsten går ofte oksene rundt og utstøter korte, nasale gryntelyder som et signal til mulige partnere. Lignende lyder kan også høres fra elgkyr i brunst.

Opprinnelse og utbredelse

Elgens opprinnelse går tilbake til siste del av pliocen og tidlige utviklingsformer forekom i Eurasia for om lag 2 millioner år siden.

Elg med moderne karakteristika var etablert i Europa for 100 000 år siden, blant annet i Frankrike. Mot slutten av siste istid spredte elgen seg fra sørlige deler av Europa, nordover og mot øst, og etablerte seg i de store skogområdene i vest- og sentralEuropa og Russland øst for Uralfjella helt til området mot Bajkalsjøen.

I Sibir utviklet det seg en underart som etter hvert også etablerte seg i Nord-Amerika - moose (*Alces alces americanus*). Europeisk elg er i dag utbredt i Skandinavia, Finland, Baltikum, Polen, Hviterussland og Russland til øst for Uralfjella. Enkeltdyr og små grupper av elg er også observert i nordlige deler av Ukraina, Tyskland, Slovakia og Tsjekkia.

I Norge er det funnet 6000 år gamle helleristninger av elg i Oppland, noe som indikerer at arten var kjent på den tid. Det er også funnet rester av fangstanlegg for elg datert tilbake til cirka år 3700 fvt.

Her i landet har elgen tradisjonelt vært vanligst i Trøndelag og på Østlandet med størst bestander i Hedmark, Oppland og Buskerud fylker. Etter andre verdenskrig, og særlig fra 1970-åra, spredte elgen seg til nye områder mot sør, vest og nord.

Fra 1. utgave av Aschehougs leksikon (1906–13).

KF-bok.

Bestandsutvikling

Elgbestanden i Norge har i lengre tid vært i vekst. Frem til etter andre verdenskrig ble det offisielt skutt færre enn 1500 dyr i året i hele landet. Etter den tid kom en markert økning i fellingsstall, samtidig som elgen ekspanderte geografisk. Fra tidlig 1990-tall har imidlertid elgstammen stabilisert seg eller gått litt tilbake flere steder i landet.

Helsetilstand og dødsårsaker

Den norske elgbestanden består generelt av sunne og livskraftige individer. Sammenfallende med økt dyretetthet og generelt større bestand har imidlertid gjennomsnittlig størrelse og vekt på elgen sunket innen utbredelsesområdet i Norge.

Sykdom utgjør en liten andel av alle dødsårsaker i den norske elgbestanden. Alvorlige sykdommer som bakteriesykdommen miltbrann har vært fraværende i mange tiår, og en antatt virussykdom som tok livet av mange elger i Sverige for noen år siden har ikke slått til i Norge. I senere tid er imidlertid en alvorlig prionsykdom, skrantesyke, diagnostisert hos gamle elger i Midt-Norge.

Et 20-tall endoparasitter, inkludert bendelormer, rundormer og ikter er påvist hos den norske elgen. Av disse er kanskje hjernemark (*Elaphostrongylus* sp.) den farligste ved at den angriper sentralnervesystemet og kan forårsake alvorlige balanse- og bevegelsesproblem. Ektoparasitter som nesebrems, flått og hjortelusflue kan være plagsomme for dyra, men er neppe direkte dødsårsak. Det samme gjelder virus som forårsaker fibropapillomatose i form av vortelignende utvekster i huden hos elg. I alvorlige tilfeller kan dette svekke dyras kondisjon.

Bjørn og ulv er i stand til å drepe elg, men i lang tid har disse bestandene vært så små at det ikke har hatt betydning for elgstammen. De senere år har likevel økningen av de store rovdyra trolig hatt en viss effekt på antallet elg lokalt.

Årlig skjer det trafikkulykker på veg og jernbane som tar livet av mer enn 1000 elg, og som også rammer samfunnet dyrt i form av skade på mennesker og økonomiske kostnader. Ulykkene skjer oftest når elgen er på sesongmessig vandring og når dyra på grunn av store snømengder press ned i lavlandet og inntar veier og jernbanespør.

Den klart største dødsårsak hos elgen er imidlertid jakt. I gjennomsnitt vil om lag 90 % av alle elger som fødes til slutt bli skutt under jakt.

Hvert år blir hundrevis av elg og andre hjortedyr dratt på vei og i jernbane. Dette har

Elgen er et hjortedyr som lever i Norge og andre land i Europa og Asia. Elgen har store samfunnsmessige kostnader for liv og helse i tillegg til materielle skader.

elgpåkjørsel

Av Bjørn Tore Ness/Namdalsavisa.

Lisens: Begrenset gjenbruk

Bestand og forvaltning

Bestandsökningen (som blir gjenspeilet i fellingstall) skyldes flere faktorer, men driftsformer i skogbruket og endringer i beskatningspraksis er nok de viktigste. Veksten har vært særlig markert fra tidlig 1970-tall og er knyttet til et beskatningsmønster som i større grad enn tidligere skjernet produktive elgkyr. Hard beskatning av hanndyr har tidvis og stedvis ført til lav gjennomsnittsalder for okser, og formet en skjev kjønnsfordeling med mange kyr i produktive årsklasser. Seleksjon av hanndyr har ført til lavere gjennomsnittsalder hos elgokser enn det som kunne forventes uten jakt.

Jakt

Elgjakt reguleres gjennom fellingstillatelser knyttet til arealkrav og vurdering av områdenes bonitet og bæreevne. Fellingstillatelser spesifiseres i kjønns- og aldersgruppe i et visst forhold, og etter hvert er det stadig vanligere at elgjakt over større områder forvaltes gjennom flerårige bestandsplaner.

I dag jaktes det elg i alle fylker, men fellingstalla er beskjedne på Vestlandet fra Rogaland til Møre og Romsdal, og i Finnmark. Flest elger felles i Trøndelag og Hedmark fylker.

Felte elg i Norge

Av Rolf Langvatn / Statistisk sentralbyrå/SSB.

Lisens: Begrenset gjenbruk

Systematikk

- Orden: Partåede klauvdyr (Artiodactyla)
- Underorden: Drøvtyggere (Ruminantia)
- Familie: Hjortedyr(Cervidae)
- Underfamilie: Capreolinae (Telmatacarpale)

Underarten sibirsk-amerikansk elg eller moose (*Alces alces americanus*) som lever i Sibir og Nord-Amerika er større, mørkere og har større gevir enn europeisk elg. Den skiller seg også genetisk fra europeisk elg og har ulikt kromosomtall.

De to underartene hybridiserer imidlertid der de overlapper i utbredelse øst for Ural.

Les mer i Store norske leksikon

- [hjortedyr](#)
- [Dyreliv i Norge](#)

Litteratur

- Andersen, Reidar & Bernt Erik Sæther: *Elg i Norge : biologi, atferd og forvaltning*, 1996, isbn 82-529-1826-3, [Finn boken](#)
- Haagenrud, Hans: *Elgjakt*, 1995, isbn 82-7643-044-9, [Finn boken](#)
- Hohle, Per & Jon Lykke, red.: *Elg og elgjakt i Norge*, [ny utg.], 1993, isbn 82-7643-028-7, [Finn boken](#)

Alces alces, elg. Foto fra: Lille Vildmose

[Alces alces](#)

Av [Biopix/※](#).

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Alces alces, elg. Foto fra: Skandinavisk Dyrepark, Djursland, Danmark

[Alces alces](#)

Av [Biopix/※](#).

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Alces alces, elg. Foto fra: Vittangi, Sverige

[Alces alces](#)

Av [Biopix/※](#).

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Alces alces, elg. Foto fra: Lille Vildmose

[Alces alces](#)

Av [Biopix/※](#).

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Alces alces, elg. Foto fra: Lille Vildmose, Danmark

[Alces alces](#)

Av [Biopix/※](#).

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Alces alces, elg. Foto fra: Vittangi, Sverige

[Alces alces](#)

Av [Biopix/※.](#)

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Alces alces, elg. Foto fra: Lille Vildmose

[Alces alces](#)

Av [Biopix/※.](#)

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Alces alces, elg. Foto fra: Lille Vildmose,
Danmark

[Alces alces](#)

Av [Biopix/※.](#)

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Alces alces, elg. Foto fra: Skandinavisk
Dyrepark, Djursland, Danmark

[Alces alces](#)

Av [Biopix/※.](#)

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Alces alces, elg. Foto fra: Skandinavisk
Dyrepark, Djursland, Danmark

[Alces alces](#)

Av [Biopix/※.](#)

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Alces alces, elg. Foto fra: Lille Vildmose,
Danmark

[Alces alces](#)

Av [Biopix/※.](#)

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Alces alces, elg. Foto fra: Ree Park, Djursland,
Danmark

[Alces alces](#)

Av [Biopix/※.](#)

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Alces alces, elg. Foto fra: Skandinavisk
Dyrepark, Djursland, Danmark

[Alces alces](#)

Av [Biopix/※.](#)

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Alces alces, elg. Foto fra: Lille Vildmose,
Danmark

[Alces alces](#)

Av [Biopix/※.](#)

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Alces alces, elg

[Alces alces](#)

Av [Biopix/※.](#)

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

Alces alces, elg. Foto fra: Skandinavisk
Dyrepark, Djursland, Danmark

[Alces alces](#)

Av [Biopix/※.](#)

Lisens: [Begrenset gjenbruk](#)

SKREVET AV: [Rolf Langvatn \(Universitetsssenteret på Svalbard\)](#)

SIST OPPDATERT: 16. desember 2019, [se alle endringer](#)

FRI GJENBRUK. [Sitere eller gjenbruke?](#)

FAGANSVARLIG FOR HJORTEFAMILIEN
Rolf Langvatn
UNIVERSITETSSENTERET PÅ SVALBARD